

Posudek diplomové práce

Autorka: Jitka Kazmířová

Název práce: Pastorační péče v zařízeních Diakonie ČCE – pobytových službách pro seniory

Oponent: PhDr. Hana Janečková, PhD., Katedra pastorační a sociální práce ETF UK a Ústav ošetrovatelství 3. lékařské fakulty UK

Jitka Kazmířová ve své práci reaguje na svoji zkušenost zdravotní sestry, která vnímá péči o duchovní potřeby pacientů jako nejméně rozpracovanou oblast ošetrovatelského procesu, a zároveň jako zaměstnankyně Diakonie ČCE (dále jen DČCE) reflektuje duchovní potřeby svých klientů a svoji vlastní potřebu přijímat pastorační péči. Zajímá se o přítomnost pastorační péče v organizaci zřizované církví, kterou zde jako věřící křesťanka předpokládá a očekává. Pomineme-li skutečnost, že cíl práce se dozvídáme až v její poslední třetině (na 66 a s. 90) lze říci, že studentka byla pro zadané téma vysoce motivována a zpracovala je na solidní úrovni formální, jazykové i obsahové. Přitom empirická část práce, která přináší výsledky analýzy polostrukturovaných rozhovorů s devíti pastoračními pracovníky ze šesti domovů pro seniory, je zajímavější a přínosnější než úvodní část teoretická. Součástí vzhledu do organizace je též analýza organizační kultury vycházející z interních dokumentů DČCE a expertní rozhovory se dvěma teologicky vzdělanými osobnostmi spjatými s DČCE. V diakonických materiálech se autorka snaží identifikovat prvky pastorační péče, např. když se v nich hovoří o spolupráci se sbory ČCE (str. 20–21). Cíl výzkumné části na s. 66 je stanoven značně široce a nekonkrétně („Cílem bylo podat bližší pohled na poskytování duchovní a pastorační péče...“). Pokud výzkum „přináší průřez pastorační praxí ad hoc“, postrádá základní kvalitu skutečného výzkumu, kterým je systematický, jasně strukturovaný postup. Nepředpokládá se, že kvalitativní výzkum by přinesl „objektivní a jediný správný obraz“ zkoumané skutečnosti. Jde především o zodpovězení výzkumné otázky a porozumění zkoumanému problému. K tomu však v závěru diplomové práce chybí hlubší diskuse zahrnující teologický pohled na pastorační péči a její propojení s diakonickou praxí. Objevování kořenů diakonie a pastorační péče v Bibli a v odborných teologických textech se práce nevěnovala. Je diskutabilní, zda pro účely odborné magisterské práce je přijatelné použít jako významný zdroj příručku pro pracovníky DČCE, převážně nečleny církve, která podává řadu informací značně zjednodušeně. Autorka ve své práci tento specifický účel příručky nenahlíží. Podobně je diskutabilní předkládat vyprávění jednoho z členů zakladatelské generace jako seriózní zdroj informací o počátcích novodobé historie DČCE, které mohou být subjektivně zkreslené a obsahují i faktické chyby (první ředitelka Střediska křesťanské pomoci nebyla Jindřiška Krpálková, ale Vanda Rosecká – činnost střediska začala již v říjnu 1989, nikoli až po převratu atd.) Jde přitom o fakta, která jsou ověřitelná a dohledatelná na webových stránkách Střediska křesťanské pomoci.

Kapitola věnovaná stáří nepřináší v zásadě nic nového – opírá se o zastaralé demografické údaje z r. 2010 (s. 29) a informuje o tělesných, psychických, a sociálních změnách ve stáří podle základních učebnic. Je ale pozoruhodné, že i v rámci tématu tělesných změn ve stáří upozorňuje autorka na významné problémy pastorační praxe, jakými jsou inkontinence nebo bolest. Nepřesný a zastaralý je výklad tématu „snižování kognitivních funkcí“ jako důsledek sníženého prokrvení mozku. Není divu, neboť autorka zde čerpá z publikace z r. 1989, aniž by reflektovala, že jde o jednu z nejdynamičtěji se rozvíjejících oblastí bádání, související s problematikou demence. Velmi zjednodušeně jsou prezentovány sociální změny ve stáří, které mohou hrát v tématech pastoračních rozhovorů naopak významnou úlohu (ztráty sociálních rolí a vztahů a vznik nových, potvrzování nebo hledání smyslu života, autonomie a vznik závislosti na péči druhých, předávání zkušeností nastupujícím generacím).

Přiměřený je v práci prostor pro téma komunikace, v němž autorka upozorňuje na tendenci k nejrůznějším deformitám, jsou-li komunikačními partnery staří lidé (např. elderspeak). Na druhé straně některé pasáže kapitoly o domovech pro seniory znějí poněkud archaicky, možná díky tomu, že se autorka opírá o literaturu publikovanou převážně ještě před působností zákona o sociálních službách, který přinesl i do institucionální péče mnohé změny.

Vzhledem k tomu, že centrálním tématem práce je pastorece, pak postrádám v kapitole Úvod do pastorece vysvětlení pojmů pastorační péče, pastorální péče, duchovní péče, pastorální teologie, pastorece, a zachycení rozdílů mezi nimi, ačkoli se všechny tyto pojmy v práci objevují. Autorka předkládá definice ze starších prací několika českých autorů, téma nerozvíjí, nediskutuje. Zajímavé jsou však kapitoly týkající se lidské spirituality, pastoračního rozhovoru a pastorační péče o seniory. Očekávala bych, že autorčiny nálezy z realizované kvalitativní studie budou konfrontovány v závěrečné diskusi právě s těmito teoretickými vstupy.

V souvislosti s empirickou částí hovoří autorka o kvalitativním výzkumu, ale neopírá se o žádnou metodologickou literaturu. Rozhovory, které pořídila, i jejich analýzu provádí víceméně laicky a intuitivně. Je třeba ocenit, že důsledně dbá o anonymizaci svých informátorů. K výsledkům se dopracovává skrze přepsané rozhovory tak, že k předem stanoveným okruhům svého zájmu, které byly vymezeny scénářem pro vedení rozhovorů, hledala „rozdíly a shody mezi respondenty“. Její analýza odhaluje silné i slabé stránky pastorece v DČCE a pohled pastoračních pracovníků na různé stránky života DČCE jako křesťanské organizace. Nechybějí ani kritické připomínky k managementu jak na úrovni střediska, tak na úrovni centrálního řízení. Zajímavé je zachycení emocí, které doprovázely některá témata rozhovoru. Lze však říci, že potenciál kvalitativní metodologie (možná právě díky nedostatečné opoře v odborné literatuře) nebyl využit. Takové metody analýzy, jako je otevřené kódování, tematická analýza nebo metody zakotvené teorie, by mohly vést k většímu porozumění tomu, co vlastně pastorece pro pastorační pracovníky v domovech pro seniory znamená. Jen někteří např. uvádějí, že těžištěm jejich práce jsou individuální rozhovory. Jiní mají pocit, že jsou aktivizačními pracovníky nebo suplují roli faráře. Jsou i takoví, kteří „mají pocit, že by se měli rozkrájet“ nebo hrají roli důvěrníků, kterým si lidé stěžují na personál a spolubydlící. Jako vedlejší efekt realizovaných rozhovorů s pastoračními pracovníky se objevuje dosti hluboký vhled do kvality poskytované péče (dělení lidí na my a oni, zklamání z fyzického stavu klientů, prioritní přijímání klientů v horším stavu kvůli příspěvku na péči, v domovech je praxí, že člověk před koncem života je odvezen do nemocnice, situace, kdy „těžko můžeme chtít po někom, kdo cítí, že jeho lidská důstojnost je denně zanedbávána a zneuctována, aby zachovával lidskou důstojnost druhého člověka“). Tento výstup z výzkumu pastorační péče by mohl být v diplomové práci nějak zachycen.

Formálních nedostatků lze v této práci najít opravdu velmi málo, např. název Světové zdravotnické organizace má mít na začátku velké písmeno (s.29). Název zkoumané organizace není užíván jednotně – plný název Diakonie Českobratrské církve evangelické se střídá se zkratkou DČCE nebo neúplným názvem Diakonie, což bez zdůvodnění působí rušivě. V seznamu literatury, který má sám o sobě poměrně omezený rozsah, chybí publikace autorek Brzáková, Beksová. Stejně tak v literatuře nenajdeme Slovník spirituality a jméno Fiores, 1999 (viz s. 42). U některých publikací v seznamu literatury, které jsou k dispozici online chybí údaj o dostupnosti. Zajímavá zahraniční publikace Erichsenové a Büsinga, která se týká spirituálních potřeb seniorů žijících v rezidenčních zařízeních, je citována pouze v krátkém odstavci na s. 43, ale v rozsáhlém pojednání o spirituálních potřebách ve stáří a u seniorů v rezidenčních zařízeních (kap. 3.4.3. a 3.4.4.) ani v závěrečné diskusi nejsou tito autoři bohužel vůbec zmíněni.

Závěr:

Po formální stránce kvalitně zpracovaný text je poznamenán ne dosti zřetelně formulovaným cílem. Nedožíváme se tak mnoho o tom, zda duchovní potřeby, tak jak jsou popsány v literatuře, mají lidé v domovech pro seniory DČCE naplněny či nikoli a jakou roli v tom hraje pastorační péče (protože její prvky nalézá autorka v nejrůznějších projevech – od laskavosti, slušnosti a zachování důstojnosti ze strany zaměstnanců křesťansky zakotvené organizace, přes otevřenost, empatii, komunikativnost, všestrannou vzdělanost a odolnost pastoračního pracovníka, bohoslužebnou činnost místního faráře, až po zájem vedení střediska projevující se v milosrdenství, laskavosti a obyčejné lidské slušnosti). Ačkoli zjištění ukazují na nespokojenost pastoračních pracovníků s rolí vrcholového managementu křesťanské organizace v oblasti zajištění pastorační péče, chybí alespoň základní srovnání s řešením tohoto tématu v zahraniční literatuře nebo např. v diplomových pracích jiných studentů. Otázka, co to znamená, když autorka řekne, že pastorační péče funguje, tak zůstává zodpovězena jen částečně.

Doporučuji diplomovou práci Jitky Kazmířové k obhajobě a navrhuji hodnocení stupněm C.

Hana Janečková

30.8.2017

Otázky k diskuzi:

1. Je skutečně ztráta soběstačnosti sama o sobě hlavním důvodem pro vyhledání zařízení sociálních služeb (s. 30)?
2. Název kapitoly „komunikace se seniory“ vyznívá pejorativně a stigmatizuje. Je to skutečně věk, který diktuje nároky na specificitu komunikace?
3. Jak byste mohla vysvětlit (interpretovat) poměrně často se objevující stesky pastoračních pracovníků na nedostatečný zájem zaměstnanců o křesťanství a další skutečnosti, které s Diakonií ČCE jako organizací zřizovanou církví souvisí?
4. Pokud pastorační péče nespadá do kompetencí pracovníků přímé péče, spadá do těchto kompetencí alespoň uspokojování duchovních (spirituálních) potřeb klientů?